

Н.В. ВАНДИШЕВА-РЕБРО, канд. філос. наук, доц., НТУ «ХПІ»,
Харків

НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛІТЬ

Інформація у сучасному суспільстві стала четвертим великим економічним фактором, поряд із сировиною, працею та капіталом. Сьогодні людина стає залежною від світу речей, але ще більше вона стала залежною від інформації, яка розповсюджена скрізь. От і виходить, що знання та інформація, які повинні були б служити людині, навпаки, роблять людину своїм рабом.

Информация в современном обществе становится четвертым великим экономическим фактором, до этого существовали три: земля, физический труд и капитал. Чем дольше существует человек, тем в большем количестве знаний он нуждается, тем больше он потребляет информации об этих знаниях. Незаметно человек из созидателя и творителя знаний и информации превратился в их послушного раба.

Information in modern society becomes the fourth great economic factor, before that there were three: land, physical labor and capital. How in such conditions society or a separate human continues to exist? The more people exist, the greater the amount of knowledges he needs, the more information about these knowledges he consumes. Today human has become dependent on the world of things, but even more he has start to depend upon information, that chases him everywhere. Gradually people from the builder and creator of knowledge and information become their obedient

Поява нових інформаційних технологій у сучасному світі прискорила створення глобальної мережі, докорінно змінила економіку та суспільство. Знання зростало і зростає у геометричній прогресії й здавалось би, що воно вже сьогодні мало стати реальністю для всіх. Нова формація, яка розвивається на базі тих суспільств, де посиленого розвитку зазнала техніка, має дуже багато позначень: суспільство знань, інформаційне суспільство, комунікаційне суспільство, телепатичне суспільство та ін. На зламі тисячоліть експерти ведуть мову про так зване «суспільство знання», в якому знання та інформація як четверта продуктивна сила стає важливішою за землю, капітал та фізичну працю. З'явилися цифрові технології, що призвело до появи цифрової комунікації, де існує цілий спектр нових методів та інструментів. У зв'язку з цим постав ряд нових приладів, наприклад, мобільний телефон, пейджер, електронні записники, плеєри, портативні комп'ютери. Цей поштовх у розвитку технологій привів до медіа-перевороту, який можна порівняти з винайденням книгодрукування.

Американський футуролог Елвін Тоффлер занурився і простежив шлях появи та розповсюдження інформації. Якщо у первісному суспільстві ми маємо справу з спілкуванням між людьми, а інформація існувала для «еліти» та була такою своєрідною зброєю, то з появою виробництва

з'явилася необхідність у масовому інформаційному обміні. «Стало необхідним виробляти й розподіляти не лише сировину, але й велику кількість інформації» [3, с. 39]. Потреби промислових суспільств швидко зростали та вже не могли бути задоволені лише інформацією у письмовій формі та працею пошти, яка набула великого значення та важливості у дев'ятнадцятому столітті, тому у цьому ж столітті виникає телеграф та телефон. Все це потрібно людині в першу чергу не для спілкування, а для виробництва, для роботи фабрик та заводів. Спілкування ж завжди вимагало та вимагає діалогу та розмови віч-на-віч.

Зрозуміло, що поштова служба могла доставити одне й те саме послання до мільйонів, але не так швидко. Телефони могли передати повідомлення швидко, але не до мільйонів людей водночас. Ця прогалина зрештою була заповнена засобами масової комунікації. Тому сьогодні у засобах масової комунікації, від газет і радіо до кіно, телебачення та Інтернету, ми звертаємо увагу і помічаємо весь час втілення основного принципу роботи фабрики. «Всі вони штампують для мільйонів однакові повідомлення, достоту так, як завод штампує однакові вироби для використання в мільйонах домівок. Стандартизовані, вироблені масовим тиражем «факти», доповнення до стандартизованої, масової продукції, кілька заводів випускають для мільйонів споживачів. Без цієї величезної, потужної системи розповсюдження інформації промислова цивілізація не могла б сформуватися чи функціонувати надійно» [3, с. 40].

Що ж таке наукове знання та як воно потрапило у світ людини? На противагу до ентропічного закону, який стверджує, що з плином часу уявлення про світ розпорошуються і забуваються, людина є єдиною живою істотою, котра здатна передавати свій досвід від покоління до покоління. Спершу для цього люди користувалися мовними засобами, а потім виникла писемність й тривалий час культурна пам'ять людства лишалась достатньо компактною. Протягом сімнадцяти століть природознавчі теорії античності не піддавалися сумнівам. Можна прослідити як середньовічні вчені не були зацікавлені у новому пізнанні, вони лише прагнули логічно мислити, знову і знову коментуючи єдино визнані джерела знання. І тільки наприкінці шістнадцятого століття було засновано природознавчу науку у сучасному розумінні, що пов'язано з ім'ям Галілео Галілея. Ті закономірності, що він виявив під час систематичної категоризації, можна було репродукувати знову і знову в ході експериментів. Ця властивість і до сьогодні вважається ознакою точних наук. Земля виявилася такою, що піддається обрахуванню, і тим самим – маніпулюванню. Своє пізнання Галілей добродушно передав у розпорядження світської влади, що незабаром послужило імпульсом не лише для світу вчених, але й для прогресу в цілому. Так «прикладне знання» і техніка розквітли, і через століття після Галілея Європа вже стояла на порозі промислової епохи. «Знання – це сила» писав у 1597 році філософ та теоретик науки Френсіс Бекон і з цим його закликотом усі згодні, але виникає

питання: для чого потрібна ця сила чи проти чого?

Звертає на себе увагу один цікавий факт захоплення пізнанням людства. У XIX столітті існував так званий «Розмовник-лексикон для освічених прошарків», в якому було під 4300 поняттями викладено усе людське знання того часу, для цього знадобилося 2000 сторінок. У сучасному світі лексикологічні CD-ROM-и фіксують майже півмільйона слів-понять, а освічений громадянин має можливість блукати в Інтернеті крізь знання усього світу. Виходить, що й людського життя вже не достатньо для того, щоб охопити усе те знання, яке людство збило лише протягом XX століття. Проблема не тільки у кількості, але ще й у якості та наслідках пізнання. Кліматичні катастрофи, біологічна зброя та багато іншого привели до того, що дослідники все більше сумніваються у наслідках пізнання та його застосування. До XX століття моделі світобачення людини завжди були упорядковані, тобто мали центр та розумно влаштовану систему властивостей і предметів. В античні часи таким центром вважали родоу людину як міру всіх речей, за середньовіччя – Бога, у гуманістів Відродження – це творча воля особистість, у просвітників – Розум, у XIX ст. – індивідуальність. Навколо центру групувались цінності у вигляді бінарних опозицій: рай і пекло, розум і неосвіченість, добро і зло, прекрасне і бридке тощо, без яких картина світу, здавалось, не могла існувати. У цій картині світу людина завжди прагнула знайти своє місце, відповісти на запитання: хто я є, що я можу? За традиційними антропологічними уявленнями, це місце задане якоюсь людською першосутністю. Першосутність, так би мовити, визначала це місце в світі. Але вже у XX столітті стало зрозумілим, що ніхто і ніщо цього місця не гарантує. Пізнаючи світ за допомогою розуму, людина розкладає його цілісність на елементи, шукаючи схоже, повторюване або протилежне, а потім конструює з них штучну єдність. Сутність життя може бути досягнена в найнезначніших, з погляду практичного розуму, предметах та явищах, через враження та емоції, душевні поривання людини. Поняття головного і другорядного, істинного і хибного, реального і нереального, сенсу і безглуздя – умовні, відносні.

Незважаючи на те, що світ навколо людини начебто безтурботний, впорядкований, численний, він багато в чому незрозумілий, а відтак – безпритульний. Насправді далеко не кожна людина знає будову тих приладів та механізмів, якими користується. Нещодавні цінності та орієнтації поставили людину на межу існування. В інформаційній сфері були задіяні економічні інтереси, тому зрозуміло, що ніхто не буде займатися питанням ментальних порушень до яких призводить обладнання. До того ж потрібен дуже високий рівень вивчення розуму, який робить можливим з'ясувати сутність та розмір найвищих якостей людини, котрі сьогодні знищуються.

Людина у сучасному світі звикається з плюралізмом, демократією, свободою та масовою культурою, яка в свою чергу з'явилася завдяки масовому виробництву та розвитку техніки. Якщо співвідносити технічний прогрес та моральний, то з'являється така собі асиметрія – чим вище рі-

вень науково-технічний тим нижчий рівень моралі, що відзначається ростом та розповсюдженням релятивізму. Та й воно не дивно. Сучасна людина край рідко існує в ситуації, коли від неї чекають на власне мислення, бо всі свої розуміння та міркування вона отримує у готовому вигляді іззовні. Інтелектуальне розуміння витиснуто розумінням візуальним (теле, відео, кіно), внаслідок чого цілий ряд інтелектуальних функцій людини виявився не затребуваним.

Дуже важко сказати, наскільки комп'ютер відповідає ідеї прогресу, коли допомагає людині виконувати механічну роботу, але в той же час деформує її розум та збіднює її внутрішній потенціал. Дуже важко довести сьогодні за допомогою сучасної науки, якої шкоди зазнає сама найголовніша якість розуму, а саме свідомість людини.

Дуже оптимістичними є уявлення про майбутнє японського дослідника Й. Масуда [1], який зацікавився інформаційним суспільством та сформулював своє власне бачення людини у техногенній цивілізації постіндустріальної доби. Вчений виокремлює три головні характеристики, які визначатимуть парадигму розвитку суспільства: глобалізація, перехід існування людства у площину інформаційного простору та симбіоз людини та природи. Новому інформаційному суспільству буде відповідати нова людина – *Homo intelligens* – вона з'явиться як новий вид, котрий матиме високий рівень інтелектуальної інформації та знань, це буде людина високого інтелекту.

Автор наполягає, що перехід до інформаційного суспільства як більш гуманного вимагає рівноваги можливостей технології та особистісного виміру людської життєдіяльності. Людина стане співучасником природного процесу формування та розвитку життя на Землі. На відміну від попереднього – завойовницького – ставлення людини до природи, що обернулося руйнуванням природи, *Homo intelligens* сформує нові взаємини. В новій ситуації людина і природа будуть діяти спільно як одна сила. Людство неодмінно прийде до усвідомлення своєї спільної з природою долі, усвідомить, що Земля – не лише колыска цивілізації, а й унікальна можливість існування людини як форми життя. Перетворення суспільства в екологічну систему спонукає до усвідомлення меж наукової технології, необхідності переходу до іншого типу взаємин з довкіллям й до іншого розуміння знання.

Список літератури: 1. Масуда Й. Гіпотеза про генезис *Homo intelligens* // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С. 351-360. 2. Салас Дарио Соммер Мораль XXI века: Пер. с исп. / Дарио Салас Сом мер. – М.: ООО Издательский дом «София», 2004. – 528 с. 3. Тоффлер Е. Третья хвиля. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.

Надійшла до редколегії 11.05.2011.